

UDK 172.1:342.25 (497.6 Bihaćka krajina) "1992/1994"
Izvorni naučni rad

NASTANAK AUTONOMNE POKRAJINE ZAPADNA BOSNA

Admir Mulaosmanović

Institut za istoriju, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

U članku se prati političko djelovanje Fikreta Abdića od njegovog dolaska u Bihaćku krajinu u jesen ratne 1992. do pada Autonomne pokrajine Zapadna Bosna dvije godine poslije, u augustu 1994. godine. Napravljen je presjek njegovog razmišljanja i konkretnih poteza koje je činio, kao i njegov odnos prema većini učesnika bosanskohercegovačke ratne drame, kako prema domaćim tako i prema međunarodnim političkim faktorima.

Ključne riječi: Fikret Abdić, Autonomna pokrajina Zapadna Bosna, Bosna i Hercegovina, Peti Korpus Armije Republike Bosne i Hercegovine

Uvod

NEKOLIKO JE KONTROVERZNIH LIČNOSTI koje su u posljednjoj četvrtini 20. stoljeća snažno utjecale na bosanskohercegovačke društvene procese, a jedna od takvih, svakako, jeste i Fikret Abdić Babo. Od samoga početka njegovog javnog djelovanja početkom sedamdesetih godina 20. stoljeća, kada postaje direktor velikokladuškog "Agrokomerc", pa sve do 1987. godine i poznate "afere Agrokomerc", Abdić je uspijevao skretati pozornost na sebe. Svojim, pak, radom i nastupom nije ostavljao prostora za ravnodušnost. Sa izbijanjem rata i agresijom na Bosnu i Hercegovinu, te velikih po-

litičkih lomova i obrata kojima je bošnjačko i bosanskohercegovačko političko vodstvo bilo izloženo, ovaj je Krajišnik dosegnuo zenit u potpunoj nejasnoći i nerazumijevanju njegovih djela. Dapače, njegovi postupci i naslijeđe su ostali predmetom sporenja i velikih svađa, posebno među Bošnjacima, tako da i dalje predstavlja veliku enigm i nepoznanicu. Slavljen i kuđen, u zavisnosti od toga ko o njemu govori, živopisni *man from the border** stalno je prkosio i ponavljao, čak i iz zatvorske ćelije, svoju viziju o uspješnoj Krajini s njim na čelu kao jedinom receptu napretka i boljitka za ovaj dio Bosne i Hercegovine.¹

Bosanskohercegovačko društvo se 1990. godine suočilo sa oživljavanjem višestranačja u kojem su nacionalne stranke vodile glavnu riječ. Početak predizborne kampanje Stranke demokratske akcije (SDA), koja je okupila jugoslavenske/bosanskohercegovačke muslimane, bio je u Velikoj Kladuši, na prostoru koji je primio oko 200 hiljada ljudi koji su došli iz svih krajeva Bosne i Hercegovine.² Centralna ličnost koja je govorila i obratila se okupljenoj masi bio je Fikret Abdić. Babo je, prema tvrdnjama prisutnih, izazvao ogromne ovacije i nepodijeljene simpatije, što se na kraju od njega i očekivalo.³ Izetbegović ga je upravo pred ovaj skup pridobio za uključivanje u SDA i smatrao je to ogromnim političkim uspjehom. Sudeći prema glasovima koje je Abdić nesumnjivo donio, to doista i jeste bio uspjeh. Prema posljedicama koje je proizveo, njegov ulazak u SDA bio je katastrofa, posebno za Bihaćku krajinu.

Početak Abdićevog političkog i vojnog udara na “Bihaćki džep”

Nakon što Alija Izetbegović nije kapitulirao nakon pokušaja vojnog udara 2. maja 1992. godine, kada ga je, po svemu sudeći, Fikret Abdić trebao zameniti na čelu Predsjedništva BiH, neslaganje između njih dvojice postajalo je

* Čovjek sa granice, graničar.

¹ Fikret Abdić je u sudskom procesu koji je održan u Karlovcu presudom od 31. jula 2002. godine, zbog ratnih zločina koji su počinjeni na prostoru tzv. Autonomne pokrajine Zapadna Bosna (APZB), osuđen na 20 godina zatvora (Vrhovni sud je kaznu preinačio na 15 godina), a iz Pulskog zatvora na slobodu pušten je 9. marta 2012. godine.

² Bilo je nekoliko autobusa koji su došli iz Sandžaka (koji nije dio Bosne i Hercegovine, već je podijeljen između Srbije i Crne Gore), ali historijski i kulturno postoji snažna veza ove regije sa BiH. Novopazarski sandžak je u vrijeme osmanske vlasti bio sastavni dio Bosanskog ejaleta. Danas relativnu većinu stanovništva u Sandžaku čine Bošnjaci unatoč velikom emigriranju.

³ Brka O. 2007. 170.

sve veće.⁴ Abdić je ubrzo, zbog nesporazuma sa Izetbegovićem, otišao prema Bihaću, navodno da pomogne u odbrani i konsolidaciji ovoga dijela Bosne i Hercegovine. Zapravo, njegov odlazak trebao je rasteretiti veoma napete odnose u Predsjedništvu i Vladi Republike BiH koje su ponajviše proizvodili Abdić i ministar unutrašnjih poslova Alija Delimustafić.⁵

Fikret Abdić je 2. septembra 1992. godine sletio na mali Cazinski aerodrom u Ćoralčićima u društvu sa pratiocem Ibrahimom Đedovićem.⁶ Već tada je Abdić pokazao da stanje u ovoj regiji, kada se govori o snagama koje su branile Bosnu i Hercegovinu, više neće biti onakvo kao što je bilo. U sedamdesetominutnom intervjuu koji je dao Seadu Puriću, uredniku velikokladuškog radija Velkaton, zapravo je govorio o svemu osim o odbrani regije, najviše o "Agrokomercu", tržištu i temama vezanim za ekonomsko stanje i perspektive. Također, koristeći *master narativ* o lošem odnosu države prema Krajini (preko likova iz daleke prošlosti, ali i preko narativa o Huski Miljkoviću i Cazinskoj buni iz 1950. godine), Abdić je pravio odijum između centra (Sarajevo) i periferije (Krajina) u kojem ključnu negativnu ulogu ima vojska iz Bihaća (iz pedesetih godina JNA, 1992-93, Peti korpus Armije BiH).⁷ Gledano iz pozicije bosanskohercegovačkih zvaničnika, signali nisu bili dobri.

U oktobru 1992. godine Abdić je odlučno krenuo u preuzimanje totalne vlasti u Kladaši. Do maja 1993. godine uspio je, mijenjajući čovjeka po čovjeka, ostvariti dobru poziciju za postizanje cilja.⁸ Svoje neprijatelje, prema već utvrđenom propagandnom obrascu u medijima pod kontrolom Radovana Karadžića, proglasio je ekstremistima, fundamentalistima, kontrašima i mudžahedinima.⁹ Glavni i prvi zahtjev koji je Babo uputio odbornicima Skupštine općine bio je proglašenje "Agrokomerca" stožernim činiocem odbrane Bihaćkog okruga. Već tada je prijetnjama Mirsadu Veladžiću, tadašnjem predsjedniku Općinskog izvršnog vijeća i "prvim esdeaovcem" u Bihaćkoj krajini, pred

⁴ Izetbegović je bio uhapšen od strane Jugoslovenske narodne armije (JNA) pri povratku sa pregovora iz Lisabona.

⁵ Vidi: Magnetofonski snimak vanredne sjednice Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine održane 3. maja 1992. u: Šimić T. 2006. 183-194.

⁶ Huskić E. 1997. 66.

⁷ Isto. 68-71.

⁸ Garojević J. 2007. 64.

⁹ Huskić E. 1997. 73.

sedamdesetak odbornika pokazao da politička kriza uzima maha. „Obračun smo započeli u Skupštini, a završićemo ga u Agrokomercu! Ja sam u stanju sam sebi iskinuti meso s buta, ali ću se boriti sve dok ne iskrvarim“, rekao je Babo.¹⁰ Abdić je, dakle, okretao i okrenuo “Agrokomerc” protiv vlasti. To je potvrdio nakon što nije izabran u Izvršni odbor SDA izjavom na zboru radnika da je „(...) šesti novembar ‘92. datum zavjere protiv Agrokomerca i Fikreta Abdića“.¹¹ Svakako da su i organi SDA ovakvim odnosom, kojim su nastojali umanjiti Abdićev utjecaj i značaj, doprinijeli njegovoj odluci da se, čim prije, totalno suprotstavi legalnim vlastima u Bihaću i Sarajevu. Nemoćni da promijene bilo šta, nakon Babinog otvorenog suprotstavljanja, predstavnici bosanskohercegovačke vlasti su se tek mogli nadati da karizmatični Krajišnik neće ići dalje od verbalnih ataka.¹² Ipak, već u februaru 1993. godine Abdić je uspio smijeniti Veladžića sa funkcije predsjednika Izvršnog vijeća Okruga i postaviti svoga čovjeka, Zlatka Jušića.¹³ Da bi pridobio izvršnu vlast, Abdić je povukao potez preseljenja Vlade i ministarstava u Cazin nadajući se da će imati totalnu kontrolu nad njima. Tada se, zbog satelitskog telefona koji je bio dostavljen Petom korpusu, a koji je ovaj, zbog političke odluke, predao na korištenje SDA-u, dogodio i prvi značajniji sukob ne relaciji Peti korpus – Abdić. Izetbegović je uputio pismo Petom korpusu i naredio da se oduzeti telefon (oduzeli su ga Abdićevi suradnici) mora dati SDA-u Velika Kladuša, tj. Mirsadu Veladžiću.¹⁴ Abdić nije bio spreman to učiniti, a njegov suradnik Irfan Saračević bio je vrlo izričit i kazao da se telefon može predati samo uz prolijevanje krvi.¹⁵ Dana 15. maja telefon je, ipak, predat Petom korpusu, čime nisu bili zadovoljni ni jedni ni drugi, a najznačajniji rezultat ove epizode je pokazatelj izuzetno loših odnosa u Bihaćkoj krajini koji su mogli dovesti i do

¹⁰ Isto. 74.

¹¹ Isto. 77.

¹² Interesantno je da je u ovom periodu Radio Korenica, tada pod jurisdikcijom pobunjenih Srba u Hrvatskoj, objavila: “Čuveni kladuški Babo, član Predsjedništva bivše BiH, odlučio je da okrene leđa bh. vlastima. On je u dijelu Cazinske krajine, gdje ima vlast, odlučio izgraditi vlastitu državicu po ugledu na San Marino”. Ova informacija nije nikada demantirana. Vidi: Huskić E. 1997. 75-76.

¹³ Dreković R. 2004. 322.

¹⁴ Isto. 324-325.

¹⁵ Isto. 326.

otvorenih oružanih sukoba između pristalica Fikreta Abdića i legalnih vlasti, što se uskoro i dogodilo.

S druge strane, pripadnici MUP-a Velika Kladuša već su dobroano počeli sabotirati odbranu i surađivati sa srpskim snagama u tzv. Republici Srpskoj Krajini (RSK), što je dovelo do sudskog procesa protiv 26 lica zbog sabotaže i propuštanja srpskih snaga u području Bukovlja tokom srpske aprilske ofanzive na Bihaćku krajinu.¹⁶ S druge strane, propast Vance – Owenovog mirovnog ugovora izbacio je, pak, Abdića na političku scenu kao mogućeg kompromisnog Muslimana/Bošnjaka, tako da su međunarodni pregovarači lord David Owen i Torvald Stoltenberg snažno zaigrali na ovu “kartu”. Abdić je postajao, i u očima međunarodnih faktora, dio mogućeg rješenja bosanskohercegovačke krize. Stoga je već 12. juna 1993. godine Abdić dobio poziv da sudjeluje na pregovorima u Ženevi.¹⁷

Plan Owen – Stoltenberg i Abdićeva uloga

Ženevski pregovori bili su izuzetno teški i bremeniti. Pad Igmana i Bjelašnice, tokom ofanzive Mladićevih snaga, prijetio je totalnim zatvaranjem Sarajeva i vrlo mogućom kapitulacijom Bosne i Hercegovine.¹⁸ Politički pregovori su, pak, bili koncentrirani na postizanje srpsko-hrvatskog sporazuma, što se i dogodilo prema tvrdnjama Mile Akmadžića i Franje Borasa u posljednjoj sedmici jula.¹⁹ Izetbegović je bio na ivici ponora tako da mu Abdićev negativni politički utjecaj uopće nije trebao. No, Abdić je bio odlučan da zarad vlastite vizije “pomogne” Bosni i Hercegovini da krene ka nestanku, čime je “učvrstio” Izetbegovićevu odluku da potpiše mirovni plan kojim se Bosna i Hercegovina definitivno dijeli na etničkom principu. Ipak, Izetbegovićev potpis nije bio stvaran, jer je već sutra povučen, a sam Izetbegović je kasnije rekao da se radilo o taktici i određenoj političkoj pobjedi bosanskohercegovačke stra-

¹⁶ Jašarević S. 1997. 14-15.

¹⁷ Isto. 20.

¹⁸ Izetbegović A. 2005.a. 163.

¹⁹ Njih dvojica su prenijeli Ivi Komšiću da je sporazum postignut i da on (Komšić) nema šta tražiti u bosanskohercegovačkoj delegaciji jer te države uskoro neće ni biti, već će se formirati tri etničke teritorije koje će postati posebne države. Vidi: Komšić I. 2006. 208.

ne.²⁰ Nakon višesatnog razgovora s Abdićem 30. jula 1993. godine u Ženevi, Izetbegović je, dakle, prihvatio Owen – Stoltenbergov plan, djelujući pritom poraženo i ojađeno.²¹ Šta je bio sadržaj razgovora, teško je utvrditi. Naime, tijekom pregovora Fikret Abdić je konstantno podržavao sporazum i rješenja koja su nuđena. Kad su konačno 1. septembra pregovori propali, Abdić je otišao iz Ženeve, ljutito izjavivši da će on sam potpisati sporazum sa Srbima i Hrvatima.²² Vrlo slikovito o Ženevskim pregovorima i Abdićevom ulasku “u igru” pišu Silber – Little u svome djelu *Smrt Jugoslavije*: “(...) Izetbegović je sateran u čošak. Tokom juna frustrirani zbog njegove nepomirljivosti, posrednici su preduzeli mere da ga oslabe – u uverenju da će time ubrzati mirovni proces. (...) Na njihov poziv, Fikret Abdić, čovek neobične veštine preživljavanja, izronio je iz dugotrajnog ćutanja u severozapadnoj Cazinskoj krajini ili bihačkoj enklavi, pod kojim imenom je postala poznata tokom rata, da se suprotstavi Izetbegoviću u borbi za vođstvo bosanskih Muslimana. Posrednici su verovali da će se Abdić nagoditi sa Srbima i Hrvatima u vezi sa podelom. Bili su u pravu”.²³ Kontekst u kojem Abdić stupa na scenu i proglašava svoju tvornicu-državu govori sam po sebi. Silber – Little veoma znalački to razotkrivaju, a američki predsjednik Clinton dovoljno jasno je dao do znanja šta za njega predstavlja ponuđeni plan. Tih mjeseci je u beogradskom tjedniku *Vreme* Ljiljana Smajlović pisala o pregovorima i Owen – Stoltenbergovom planu, odnosno o posljedicama koje su proizlazile iz (ne)prihvatanja istog. „Mislim da bi cijena propuštanja da se prihvati ovaj mir mogla biti veoma visoka i mislim da će oni to vjerovatno razmotriti tokom nekoliko narednih dana”, kazao je Clinton na vijest iz Sarajeva u kojoj je iznesena nedoumica bosansko-hercegovačkih vlasti da li da prihvate uvjete Owen – Stoltenbergovog plana.²⁴ Clinton, također, nije propustio da kaže kako on “misli” da Muslimani imaju pravo na teritorije što ih potražuju od Srba, ali je dodao da “ne zna” mogu li ih

²⁰ Izetbegović A. 2005.a. 160-161.

²¹ Bosanskohercegovačka delegacija se raspitivala šta se događa između Izetbegovića i Abdića? Bakir Izetbegović, predsjednikov sin, izvijestio je da je „Alija ostao sam u sobi sa glavom među rukama i da gleda u pod“. Vidi: Komšić I. 2006. 203.

²² Isto. 239.

²³ Silber L. – Little A. 1996. 255-257

²⁴ Smajlović Ljiljana. “Žirant za državu”. *Vreme*, 4. oktobar 1993. Vidi: Biserko S. (ur.) 2006. 644-646.

dobiti. Na tu prilično mlaku podršku bošnjačko-muslimanskom pravu na dodatne teritorijalne koncesije (u poređenju sa njegovim ranijim izjavama) i dosta otvoreno iskazanu sumnju da će novih koncesija biti, Clinton je dodao da bi njemu lično bilo “mrsko da za sve njih tamo, dođe još jedna zima”, ali “to je njihova zemlja, to su njihovi životi: oni će morati da odluče”.²⁵ Nakon propasti ženevskih pregovora Abdić se odlučio na totalno suprotstavljanje bosanskim vlastima te formirao Autonomnu pokrajinu Zapadna Bosna. Glavni razlog za takav čin i razvoj događaja su, prema Abdiću, nepopustljive vlasti u Sarajevu na čelu sa Izetbegovićem. Bio je rezolutan u izjavi, nedugo nakon održanog Bošnjačkog sabora u septembru 1993. godine, da ne priznaje bošnjaštvo jer se radi o Zulfikarpašićevom i Izetbegovićevom izumu.²⁶ Dobro mu je došla ova epizoda da pojača vlastitu argumentaciju o “lošim” političkim potezima koje je činio Izetbegović.

Babo je odlučio i krajem ljeta u Bihačkoj krajini beskompromisno inaugurirao vlastiti politički program otvoreno se suprotstavljajući bosanskohercegovačkim vlastima. Jasno je da je u ženevskim pregovorima vidio ogromnu i vjerovatno posljednju šansu da napravi odlučujući iskorak. No, i drugi, prije svih Milošević, Tuđman i međunarodni pregovarači, držali su ga kao adut za nastavak pregovora. O tome govori ratni član Predsjedništva Republike BiH Ivo Komšić, navodeći da je grupa protuhadezeovskih i opozicionih hrvatskih intelektualaca i političara iz Bosne i Hercegovine (Franjo Topić, Ivan Lovrenović, Dubravko Lovrenović i Ivo Komšić) sredinom jula '93. razmišljala o Abdiću kao alternativni Izetbegoviću.²⁷ To razmišljanje bilo je rezultat Tuđmanovog zagovaranja, no kako Komšić tvrdi, kada su se u Zagrebu sreli s Abdićem, on je na njega ostavio utisak da pokušava ostvariti neke druge ciljeve kroz politiku, a isticanje Izetbegovića kao glavnog krivca za dešavanja u Bosni i Hercegovini bilo je prejako te mu se učinilo da je blizak Bobanovom i Karadžićevom razmišljanju.²⁸

U govoru na takozvanom Ustavotvornom parlamentu 27. 9. 1993. godine u Velikoj Kladaši Babo je koketirao sa neimaštinom na perfidan način oprav-

²⁵ Isto.

²⁶ Politički magazin *Pošteno*, Federalna televizija (FTV), “Da li je moguće pomirenje među Krajišnicima?”. 20. 11. 2008. (Abdićev video o bošnjačkoj naciji, listopad, 1993.)

²⁷ Komšić I. 2006. 184.

²⁸ Isto. 185-186.

davajući tako svoju političku platformu i akciju. “SDA i vlast u Sarajevu nisu nas se sjetili ni prilikom podjele humanitarne pomoći, pa je naš narod u Zapadnoj Bosni dobivao samo mrvice”, napadao je Abdić izazivajući odbojnost prema glavnom gradu.²⁹ Čak su i u dijaspori neki smatrali to veoma dobrim potezom, a isticao se Alaga Dervišević, koji je na jednom predavanju kazao da je Zapadna Bosna kao država moguća i održiva.³⁰ U ovom vremenu kada je pokušao sačuvati što se može, suočen sa faktičkom kapitulacijom koju je nudio Owen – Stoltenbergov plan, saznajući za Abdićevo djelovanje, Izetbegović je sljedećeg dana, 28. septembra, dao saopćenje: „(...) Građani Bosanske krajine, u najkritičnijem trenutku naše povijesti član Predsjedništva R BiH Fikret Abdić proglasio je takozvanu autonomiju Cazinske krajine. Abdić je to učinio uprkos vašem odbijanju inicijative o formiranju autonomne pokrajine Zapadna Bosna i vašeg jasnog opredjeljenja za Bosnu i Hercegovinu, kojeg ste izrazili na sjednicama skupština općina i na javnim raspravama u narodu. Taj neustavni čin je udar na našu već ranjenu domovinu, u trenutku kada smo zabavljeni sudbonosnim odlukama o zajedničkoj budućnosti i pritisnuti neprijateljima iznutra i izvana. Pozivam vas stoga, u ime žrtava koje su pale za BiH, da zajedno sa jedinicama i komandom Petog korpusa energično stanete u odbranu Bosne i Hercegovine i onemogućite svaki pokušaj cijepanja zemlje. To je udar na jedinstvo i identitet muslimanskog bošnjačkog naroda, sada kada nam je jedinstvo najpotrebnije. Ujedno apelujem na vas da sačuvate prisebnost i razum, da izbjegnute sukobe, da se zbijete uz našu vojsku u ime naše zajedničke budućnosti“.³¹ Izetbegovićev apel urodio je plodom, ali više od toga sam čin i Abdićevo ponašanje, otvoreni odnosi sa agresorom i rušiteljima Bosne i Hercegovine ujedinio je Krajišnike u bihaćkoj enklavi. Ipak, vrlo brzo secesionistički scenarij počeo se ostvarivati. Ko ga je, zapravo, podržavao, postalo je sasvim jasno kasnijim dolaskom zloglasnih *Crvenih beretki* u Cazinsku krajinu krajem 1994. godine.

²⁹ Proglašenje Autonomne pokrajine Zapadna Bosna, (video-dvd). 27.9.1993. (U arhivi autora).

³⁰ Dervišević A. 2006. 267.

³¹ “Onemogućiti svaki pokušaj cijepanja zemlje”. (Obraćanje građanima Bosanske krajine povodom Abdićevog proglašenja tzv. pokrajine Zapadna Bosna). u: Izetbegović A. 2005. b. 80.

Konstituiranje Autonomne pokrajine Zapadna Bosna

Nakon Ustavotvornog parlamenta Abdić i suradnici promptno su uspostavili i organe vlasti. Na čelo vlade postavljen je provjereni kadar, Zlatko Jušić.³² Bilo je očito da su se nastojali formirati organi koji će moći izvršavati osnovne zadaće i parirati vlatima u Bihaću dok Abdić bude vodio pregovore i razgovore o statusu i poziciji pokrajine. O čitavom ovome procesu dostatan zaključak iznijela je ponovo Ljiljana Smajlović: „Bratoubilački rat Muslimana nije počeo lani, kada je Fikret otvoreno trgovao i potajno pregovarao sa “četnicima” koji su njegove sunarodnike očistili sa vjekovnih ognjišta, niti ljetos, kada nije dopustio da međusobna klanja Muslimana i Hrvata pomute njegovu slogu sa komšijama u susjednoj Hrvatskoj. Alija Izetbegović, koga živci nesporno dobro služe i koji voli da se poziva na “istočnjačku mudrost”, nije posegnuo za ekskomunikacijom Fikreta Abdića čak ni u onom trenutku, kritičnom za muslimansku stvar, kada je Evropska zajednica u junu iskoristila “kooperativnost” potonjeg da bi Aliju (više silom nego milom) privela za pregovarački sto na kom se nalazio srpsko-hrvatski predlog o podjeli Bosne na tri etničke države. Sukob je tada samo tinjao, ali nije planuo. Vatru je razgorio Fikret Abdić, koji je proglašenjem autonomije “Zapadne Bosne” spalio i posljednji zamišljeni most za Sarajevom“.³³

Dana 21. oktobra 1993. godine Abdić je u Zagrebu potpisao Izjavu sa Matom Bobanom, koja je u osnovi politički dokument, a definiira Bosnu i Hercegovinu kao “Uniju”.³⁴ Spašavajući Veliku Kladušu, Abdić je objektivno slabio poziciju legalnih vlasti u Sarajevu u pregovorima sa međunarodnim posrednicima i išao na ruku rušiteljima države. Među odredbama usaglašene Izjave stoji i ona koja predviđa potčinjavanje HVO-a Bihać komandi Narodne odbrane Autonomne pokrajine Zapadna Bosna (APZB), čime se poslao snažan signal bosanskohercegovačkoj vlasti da definitivno ostaju sami u borbi za Bosnu i Hercegovinu. Nakon ovoga potpisa, sljedeći dan je u Beogradu,

³² Odluka o imenovanju mandataru prve vlade Autonomne pokrajine Zapadna Bosna. *Službeni list Autonomne pokrajine Zapadna Bosna*, god. 1. br. 1. (novembar 1993), Velika Kladuša. (u daljem tekstu: *Sl. list APZB*). 4.

³³ Smajlović Lj. “Jarani u klinču”. *Vreme*, 11. oktobar 1993. Vidi: Biserko S. (ur.) 2006. 647-650.

³⁴ “Zajednička izjava Mate Bobana i Fikreta Abdića o okončanju sukoba i neustavnim promjenama u Predsjedništvu RBiH (Zagreb, 21.10.1993). u: Bilić I. – Tuđman M. 2005. 342.

potpisana i Deklaracija između Abdića i Karadžića, a pod pokroviteljstvom Slobodana Miloševića.³⁵ Time se, prema konceptu osovine Milošević – Tuđman zadavao smrtni udarac Bosni i Hercegovini jer je Abdić prerastao u lidera Bošnjaka/Muslimana koji može zamijeniti Izetbegovića i prikazati “sarajevsku politiku” kao kamen spoticanja u postizanju mira na prostoru bivše Jugoslavije. O Abdićevoj ambiciji zorno govore i njegova pisma koja je slao supredsjedateljima Ženevske konferencije lordu Davidu Owenu i Torwaldu Stoltenbergu. U jednom od njih izjavio je da je „(...) snagu dokazanog vizionara u privredi pretočio u viziju budućnosti moga naroda i vjerujem da sam pronikao u suštinu njegovog interesa i poteza koji se čine da mu se pomogne“, i kako navodi, sve to čini „da moj narod spasim, ali ne i ponizim (...). Da mu pomognem a ne da ga izdam, da postignem cilj, sačuvam narod, da ga ne razočaram, jer imam u vidu moje poštovanje prema narodu i njegovo ogromno poštovanje prema meni“.³⁶ Abdić je ovakvim stavovima bjelodano pokazao i doista smatrao da on ima “ključ” u rukama, odnosno da može postići dobar mir i kompromis za Bošnjake-muslimane.

Savezništvo sa srpskim političkim i vojnim vrhom svakako je bilo na djelu već i prije proglašenja APZB. O samom, pak, angažmanu krajiških Srba (vojske tzv. Republike Srpske Krajine) i uloge Babinog oslonca koji je beogradski režim njima namijenio Milan Babić, kontroverzni lider RSK-a, rekao je da: „(...) angažovanjem Vojske Republike Srpske Krajine na strani Fikreta Abdića i akcijama na zaštićenu zonu Bihać, nije za Krajinu učinjena nikakva korist već nepopravljiva šteta i kompromitacija i vojske i čitave Krajine“.³⁷ Iz pozicije pobunjenih Srba to je, dakle, bilo štetno, no ono što je značajno jeste činjenica da je Abdić u ratu protiv Petog korpusa imao saveznike u vojnim formacijama RSK, Republike Srpske (RS) i bihaćkog HVO-a. O angažmanu kninske vrhuške, svakako, ima vrlo interesantnih svjedočenja, a izdvaja se kontroverzni spis „Rat u Hrvatskoj iz pera obaveštajca“.³⁸

³⁵ “Republika Srpska i Autonomna Pokrajina Zapadna Bosna Republike Bosne”. Mirovni sporazum. Beograd, 22.10.1993. u: Bilić I. – Tuđman M. 2005. 343-344.

³⁶ Jašarević. 1997. 21-22.

³⁷ Milosavljević Marijana. 1998: Milan Babić, Bivši lider RSK. <http://www.nin.co.rs/arhiva/2470/2.html> (pp. 10. studeni 2009)

³⁸ O pripremama i saradnji prije proglašenja APZB autor govori: “Dana 20.09.1993. godine primio sam poruku iz Bihaća u kojoj Rasim Bašić traži da se vidimo i predlaže da to bude

Sa Hrvatima je to išlo postepeno i temeljitije s obzirom na Tuđmanov plan koji je htio priključiti Cazinsku krajinu Hrvatskoj pri projiciranom raspadu Bosne i Hercegovine, te između ostaloga, i na taj način “podebljati granice” svoje države.³⁹ S tim u vezi treba posmatrati i sastanak Abdića i Tuđmana koji je održan u decembru 1993. godine, kada su se nastojali udariti temelji političkog i vjerskog identiteta APZB, a sve u cilju prekida bilo kakvog institucionalnog odnosa sa Sarajevom. Na tom sastanku uz Abdića bili su Armin Pohara, koji je sa svojom strankom MDS (Muslimanska narodna stranka) trebao ući u parlament Hrvatske zajednice Herceg-Bosne, kao i izvjesni Bakšić, koji se zalagao za formiranje hrvatskog islamskog centra u Zagrebu kao protutežu Zagrebačkoj džamiji, veoma značajnom središtu probosanskih snaga i mjesta preko kojeg su se organizirale mnoge bitne akcije za odbranu Bosne i Hercegovine.⁴⁰ Franjo Tuđman snažno je podržavao ove ideje, čak je i ubrzavao njihovo provođenje zbog želje da čim prije ostvari vlastite političke ambicije jer mu na vojnom planu nije dobro išlo, posebno u srednjoj Bosni, gdje je otpor snagama HVO-a i Hrvatske vojske (HV) bio izuzetan, a Armija RBiH preuzimala inicijativu.

Organizirana vlast u Velikoj Kladaši nastojala se ponašati kao i bilo koja druga vlast u ratu. Vršili su bjesomučnu propagandu veličajući svoga predsjednika, njegovu viziju i mudrost. Ono što je simptomatično u napisima koji su se pojavljivali u *Dnevnim informacijama*, pamfletu press-službe Narodne odbrane APZB, vrlo je nevjesto i nemušto pisanje autora čiji su tekstovi objavljeni.⁴¹ No, u *Službenom listu APZB* izašao je ozbiljan dokument, *Bijela*

Slunj, kojeg je dobro poznao. Ponudu sam prihvatio i mi smo se već narednog dana našli u Slunju u kafani Miće Miloševića iz Slušnice. Sa Rasimom se nisam video od raspada JNA i njegovog prelaska u Bihać, ali on se u suštini nije promenio, jasno se videlo da pati, da je jugo-nostalgičar i da se nada nečemu što će vratiti vremena kada smo zajedno živeli. Obavestio me je, da će 26.09.1993. godine u Velikoj Kladaši, Fikret Abdić proglasiti Autonomnu oblast Zapadna Bosna i da će taj čin u Cazinskoj krajinu najverovatnije izazvati velike potrebe, moguće međusobne sukobe unutar 5. korpusa Armije BiH i da se ne isključuje mogućnost napada na Krajinu u takvim okolnostima”. Vidi: Anonimus. 2009. “Rat u Hrvatskoj iz pera obavještajca. Prepisi dijelova ratnog dnevnika”. www.krajinaforce.com. - www.krajinski-patrioti.com: 153.

³⁹ “Zapisnik sa sastanka Tuđman – predstavnici Herceg-Bosne (Split, vila Dalmacija, 5. studenog 1993.)” u: Lucić P. – Lovrenović I. (ur.), 2005. 418.

⁴⁰ “Zapisnik sa razgovora Tuđman – Abdić (Predsjednički dvori, 19. prosinca 1993.)” u: Lucić P. – Lovrenović I. 2005. 565.

⁴¹ Tako, na primjer, u jednom filozofsko-etičkom napisu stoji: “Zar je zaista, pitam zaslje-

knjiga kojom su “abdićevci” nastojali prikazati vlastito djelovanje kao pokušaj iznalaženja pravednog i pravičnog rješenja za Bosnu i Hercegovinu i bošnjačko-muslimanski narod u njoj. Zapravo su u dokumentu postavili određeni ultimatum jer su zahtijevali da se građani putem referenduma izjasne za jedan od dva dokumenta – *Statut Okruga Bihać* ili *Ustav AP Zapadne Bosne*.⁴² Ovakvi potezi nisu olakšavali ili relaksirali odnose. Dapače, rascjep je postajao sve veći, tako da su borbe i ratovanje postajali uobičajena pojava. Narcizam malih razlika nigdje nije tako jako potvrđen u stvarnosti kao u Bihaćkoj krajini, jer ono što se događalo u proljeće i ljeto 1994. godine bio je doslovno bratoubilački rat.

U stalnim napetostima i sukobima, Vrhovni štab Armije RBiH odlučio se vojno poraziti APZB, čime bi, smatrali su, olakšali poziciju Petog korpusa i stanovništva ove regije. U značajnim operacijama, prije svih “Tigar-Sloboda ‘94”, komanda i borci Petog korpusa uspjeli su slomiti otpor Narodne odbrane APZB-a i srpskih snaga koje su bile u njihovim redovima.⁴³ Nakon velikih borbi vojnici Petog korpusa otjerali su Fikreta Abdića Babu i njegove pristaše prema okupiranim dijelovima Hrvatske, pretežno na područje Vojnića. Ovu pobjedu Izetbegović je iskoristio da pošalje poruku građanima BiH na oku-

pljene, propisano svetom knjigom ‘Kur’anom’ da majka rađa po petero djece, izvede ih do 18 godine, dok za cijelo to vrijeme bjesni rat i stradanje, da bi ih poslala u konačnu smrt. Jeza me hvata od tih pomisli koje uporno lansiraju ‘strašne pristalice nedjeljive BiH’. Hoće da moje najbolje godine potrošim, gledajući na ekranu života strah, bijedu, smrt. Budimo pametni, presudimo sami! Je li to naša budućnost?” u: “Čovjek koji ne ostavlja na cjedilu”. *Dnevne informacije*, 11.3.1994. Velika Kladuša.

⁴² Bijela knjiga. *Sl. list APZB god. 2, br. 1*, januar 1994. 1.

⁴³ Zanimljivo je svjedočenje novinara Dejana Anastasijevića na suđenju Slobodanu Miloševiću, a u pogledu događaja u Bihaćkoj krajini i načinima na koje su srpske snage korištene. Milošević: “Dobro, gospodine Mej (May). Vi govorite da je jedan bosanski Srbin koji radi u Državnoj bezbednosti rekao da je bio poslat u Veliku Kladušu?”. Anastasijević: “Da”. Milošević: “Da li dozvoljavate mogućnost da on, kao što sami kažete da je bosanski Srbin, znači Srbin iz Bosne i Hercegovine i Velika Kladuša je takođe u Bosni i Hercegovini, da je on otišao tamo možda kao dobrovoljac ili možda po nekom svom poslu? Ko ga je poslao? Je li ga poslala Državna bezbednost iz Srbije ili nešto drugo mislite? Razjasnite mi to, molim vas”. Anastasijević: “On je tvrdio da je tamo bio ne sam, nego sa dosta drugih ljudi koji su bili radili u policiji Republike Srpske i da je poslat po naređenju iz MUP-a Republike Srpske. Ono šta sam ja smatrao značajnim u toj priči je da su se on i njegovi ljudi borili sa oznakama jedinica Fikreta Abdića (...)”. Vidi: [http://www.hlc-rdc.org/Transkripti/Milosevic/Transkripti/Transkripti%20sa%20sudjenja%20Slobodanu%20Milosevicu%20\(28\)/Transkript%20sa%20sudjenja%20Slobodanu%20Milosevicu%20-%2015.%20oktobar%202002..pdf](http://www.hlc-rdc.org/Transkripti/Milosevic/Transkripti/Transkripti%20sa%20sudjenja%20Slobodanu%20Milosevicu%20(28)/Transkript%20sa%20sudjenja%20Slobodanu%20Milosevicu%20-%2015.%20oktobar%202002..pdf) (pp. 10.11. 2011.)

piranom dijelovima države. Istoga dana kada je izdat proglas Predsjedništva Bošnjacima Bosanske krajine u kojima ih se pozivalo da zajednički oslobode ostala područja ove regije, upućen je i proglas “sugrađanima pod okupacijom”.⁴⁴ Pozvao ih je da se opredijele za mir jer je projekt velike Srbije definitivno propao, a oni koji nisu “okaljali ruke krvlju nevinih dobro su došli”.⁴⁵ Kasnije će se pokazati da je ovo bila tek privremena pobjeda Sarajeva. Osnaženi i očeličeni u ratovanju, nakon slamanja APZB-a, borci Petog korpusa pokrenuli su još jednu ofanzivu, ovaj put prema srpskim linijama, dolinom Une ka Kulen-Vakufu. Operacija je nosila naziv “Grmeč ‘94” (vođena od 24. do 28. oktobra 1994) i tokom nje je oslobođeno oko 400 kvadratnih kilometara, između ostalih mjesta oslobođen je i Ripač kod Bihaća.⁴⁶ Nedostatak ove operacije bio je jak proboj i ulazak u neprijateljsko područje oštro, poput klina, čime je odbrana zatečenih pozicija bila vrlo složena. U veoma dobro organiziranom odgovoru Vojska RSK uspjela je operacijom koju je otpočela 1. novembra vratiti izgubljena područja i staviti Bihać u okruženje. Cilj akcije, kako su proklamirali, bio je “oslobađanje teritorije koju drži vojska Alije Izetbegovića i preuzimanja vlasti nad tom teritorijom (od strane, op.a.) Fikreta Abdića”.⁴⁷ Poražena APZB-a brzo se, dakle, revitalizirala uz pomoć srpskih vojnih i obavještajnih snaga (operacija “Pauk”) i prerasla u republiku. Ali, i to je trajalo kratko.

Zaključak

Fikret Abdić, kontroverzan, nejasan i čudan, politička je figura koja je u izuzetno bremenitom vremenu u Bosni i Hercegovini izazvala dva velika potresa. “Aferom Agrokomerc” (1987.) omogućio je velikosrpskoj političkoj eliti slomiti bosanskohercegovačku nezavisnost i tako je onemogućiti da samostalno djeluje u teškim vremenima sloma Jugoslavije. Drugi, možda još značajniji, proizveo je suprotstavljanjem bosanskohercegovačkim vlastima i organiziranjem Autonomne pokrajine Zapadna Bosna (1993.) i tako se stavio na stranu rušitelja države, Karadžića i Bobana. Ono što, pak, ostaje kao historijski fakat

⁴⁴ “Armija RBiH nije osvetnička vojska.” (Proglas sugrađanima pod okupacijom. Sarajevo, 5.8.1994). u: Izetbegović A. 2005. b. 87-88.

⁴⁵ Isto. 87.

⁴⁶ Raguž J. 2010. 460-490.

⁴⁷ Raguž J. 2010. 466.

je velika podrška koju je Babo, unatoč svemu, imao i ima u Velikoj Kladaši, u kojoj ga njegovi sljedbenici smatraju energičnim, ingenioznim biznismenom i velikim vizionarom koji je ovaj kraj izvukao iz višestoljetnog tavorjenja i stagnacije. Njegove poruke odašiljane proteklih četvrt stoljeća primane su među stanovništvom kao lijek i spasonosne formule, makar djelovale bajkovito i nedostižno. Time je Abdić, zapravo, postao legenda za života, a narativi koji će nedvojbeno nastati u narednom periodu, pretpostaviti je, bit će snažni, bit će epski i epohalni, onako kako “krajiški junak” i zaslužuje.

IZVORI I LITERATURA

IZVORI

a) Objavljeni izvori

- Bijela knjiga. *Službeni list Autonomne pokrajine Zapadna Bosna god. 2, br. 1. januar 1994*. Velika Kladaša: APZB
- Bilić Ivan - Tuđman Miroslav. 2005. *Planovi, sporazum, izjave o ustavnom ustrojstvu Bosne i Hercegovine 1991-1995*. Zagreb: Udruga Svetoga Jurja.
- Izetbegović Alija. 2005. a. *Na razmeđu svjetova. Izjave, obraćanja, poruke, pisma 1999-2003*. Sarajevo: GIK OKO.
- Lucić Predrag – Lovrenović Ivan. (ur.) 2005. *Stenogrami o podjeli Bosne 1*. Split-Sarajevo: Kultura & Rasvjeta – Civitas.
- Odluka o imenovanju mandataru prve vlade Autonomne pokrajine Zapadna Bosna. *Službeni list Autonomne pokrajine Zapadna Bosna god. 1. br. 1. (novembar 1993)*. Velika Kladaša: APZB
- Šimić Tomo. 2006. *Dokumenti Predsjedništva Bosne i Hercegovine 1991.-1994*. National Security and the Future (7/3).

b) Štampa

- “Čovjek koji ne ostavlja na cjedilu”. *Dnevne informacije*, 11. 3. 1994. Velika Kladaša. Press služba NO APZB

- Smajlović Ljiljana. “Jarani u klinču”. *Vreme*, 11. oktobar 1993. u: Biserko Sonja (ur.) 2006. *BiH – jezgro velikosrpskog projekta*. Beograd: Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji. 647-650.
- Smajlović Ljiljana. “Žirant za državu”, *Vreme*, 4. oktobar 1993. u: Biserko Sonja (ur.) 2006. *BiH – jezgro velikosrpskog projekta*. Beograd: Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji. 644-646.

c) TV, DVD

- Politički magazin *Pošteno*, Federalna televizija (FTV), “Da li je moguće pomicanje među Krajišnicima?” 20.11.2008. (Abdićev video o bošnjačkoj naciji, oktobar, 1993.)
- Proglašenje Autonomne pokrajine Zapadna Bosna, (video-dvd) 27.9.1993. (U arhivi autora).

d) Internet

- Svedok Dejan Anastasijević. Svedok C-1220. [http://www.hlc.rdc.org/Transkripti/Milosevic/Transkripti/Transkripti%20sa%20sudjenja%20Slobodanu%20Milosevicu%20\(28\)/Transkript%20sa%20sudjenja%20Slobodanu%20Milosevicu%20-%2015.%20oktobar%202002..pdf](http://www.hlc.rdc.org/Transkripti/Milosevic/Transkripti/Transkripti%20sa%20sudjenja%20Slobodanu%20Milosevicu%20(28)/Transkript%20sa%20sudjenja%20Slobodanu%20Milosevicu%20-%2015.%20oktobar%202002..pdf)
- Milosavljević, Marijana (1998): Milan Babić, Bivši lider RSK. <http://www.nin.co.rs/arhiva/2470/2.html>

LITERATURA

a) Članci i rasprave

- Raguž Jakša. 2010. “Operacija ‘Mač-1’ – primjer vođenja specijalnog rata ‘Srpske vojske Krajine’ protiv Cazinske krajine 1995. godine”. *Bošnjačka pismohrana: časopis za povijest i kulturu Bošnjaka u Hrvatskoj*. 32-33. 460-490.

b) Knjige

- Anonimus. 2009. *Rat u Hrvatskoj iz pera obavještajca. Prepisi dijelova ratnog dnevnika*. www.krajinaforce.com. - www.krajinski-patrioti.com

- Brka Osman. 2007. *SDA. Ljudi i događaji u političkom pokretu Bošnjaka*. Sarajevo: Vijeće kongresa bošnjačkih intelektualaca.
- Dervišević Alaga. 2006. *Bošnjaci u dijaspori. Historijat, problemi, analize i perspektive*. Sarajevo - Wuppertal: Bosanska riječ.
- Drekočić Ramiz. 2004. *U obruču. Krajišnici i Hercegovci u borbi na dva fronta*. Zenica: Dom štampe.
- Garojević Jovo. 2007. *Uplašenim i začuđenim očima. Ratni dnevnik 92-94. Velika Kladuša: JU Centar za kulturu i obrazovanje "Zuhdija Žalić"*.
- Huskić Emin. 1997. *Svi zločini Fikreta Abdića*. Bihać: Bošnjak.
- Izetbegović Alija. 2005. b. *Sjećanje*. Sarajevo: GIK OKO.
- Jašarević Senudin. 1997. *Treći rat. Peti korpus protiv autonomije*. Bihać: NIP Unsko-sanske novine.
- Komšić Ivo. 2006. *Preživljena zemlja. Ko je, kada i gdje dijelio BiH*. Zagreb: Prometj.
- Silber Laura – Little Alan. 1996. *Smrt Jugoslavije*. Beograd: B92.

Summary

THE CREATION OF THE AUTONOMOUS PROVINCE OF WESTERN BOSNIA

From the very beginning of Fikret Abdić Babo's public activities at the beginning of the 1970-ies, as the executive officer of Agrokomerc in Velika Kladuša, up until 1987 and the famous *Agrokomerc affair*, this man from Krajina managed to divert attention to himself and did not leave space for indifference to his work and actions. With the outbreak of the war and aggression on Bosnia and Herzegovina, as well as due to great political changes which the Bosniak political leadership was subjected to, Babo reached the peak in complete obscurity and misunderstanding of his actions from his associates, opponents and/or observers.

This paper traces the genesis of Abdić's political projekt, the Autonomous Province of Western Bosnia (AP WB), its breakdown in late autumn of 1994 and its quick re-establishment with the aid of Serb military and political forces. Fikret Abdić was captivated by the idea of stopping

the war by all means, thus subjecting the interests of one part (the Bihać area) to the whole (B&H). The Autonomy, which in May of 1995 grew into a Republic was planned as a separate entity with all prerogatives of a state. The Declaration, which he signed with Radovan Karadžić on the 22nd of October 1993, sponsored by Slobodan Milošević, anticipated the constitutional administration of Bosnia and Herzegovina as a “Union of republics”, the mutual acknowledgment of the Republic of Srpska and the Autonomous Province of Western Bosnia, the settling of borders, and cooperation as if this was an agreement between two independent states. Only a day earlier (21st October 1993) Fikret Abdić signed a Statement with Mato Boban which is basically a political document which also defines Bosnia and Herzegovina as a “Union”.

Key words: Fikret Abdić, Autonomous Province of Western Bosnia, Bosnia and Herzegovina, The Fifth Corps of the Army of the Republic of Bosnia and Herzegovina